

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-58>

УДК 314.1(477)(430)

БАРАНЯК Ігор

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

<https://orcid.org/0000-0002-1467-0262>

e-mail: ihorbaranyak@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ: ВЕКТОР «УКРАЇНА - НІМЕЧЧИНА»¹

У статті сформовано соціально-демографічний профіль вимушеної міграції з України до Німеччини. Здійснено оцінювання демографічних характеристик вимушених та довоєнних мігрантів з України у Німеччині за критеріями їх віку, статі, сімейного стану, особливостей територіального розселення в Німеччині, рівнем освіти та професійної кваліфікації. Порівняльний аналіз вікових параметрів довоєнних мігрантів та вимушених переселенців з України в Німеччині дозволив виявити тенденції значного омолодження вікової структури громадян України у результаті значного зростання чисельності жінок та дітей, зниження рівня шлюбності та зростання розлучуваності, підвищення рівня кваліфікації вимушених мігрантів.

Ключові слова: вимушена міграція; Україна; Німеччина; демографічний розвиток; людський потенціал, соціально-демографічний профіль.

BARANYAK Ihor

SI «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishnyi of the National Academy of Sciences of Ukraine»

SOCIO-DEMOGRAPHIC PROFILE OF FORCED MIGRATION: VECTOR "UKRAINE - GERMANY"

A socio-demographic profile of forced migration from Ukraine to Germany is formed in the article. The demographic characteristics of forced and pre-war migrants from Ukraine in Germany were evaluated according to the criteria of their age, gender, marital status, features of territorial resettlement in Germany, level of education and professional qualifications. A comparative analysis of the age parameters of pre-war migrants and forced migrants from Ukraine in Germany made it possible to reveal trends in the significant rejuvenation of the age structure of Ukrainian citizens as a result of a significant increase in the number of women and children, a decrease in the marriage rate and an increase in the divorce rate, and an increase in the qualification level of forced migrants. For example, it was established that more than 550,000 Ukrainian citizens under the age of 35 moved to Germany, of which 314,300 were women and 239,900 were men. In the sex section, especially high migration activity is observed among women in the age groups 0-18 and 30-50 years. Married migrants of working age were mostly involved in the processes of pre-war migration, while the totality of forced migrants in family terms is characterized by a low level of settlement of family relations. More than half of the women and two-thirds of the men from Ukraine who received the status of temporary protection in Germany are unmarried by marital status. It is suggested that the activation of the processes of integration of Ukrainian immigrants of working age in Germany through their employment in order to maximize personal economic benefit reduces the probability of their return in the post-war period. The presence of significant gaps in the socio-economic development of both countries and the prolongation of hostilities will probably increase the level of "moral and psychological despair" and help the forced migrants to get used to a new way of life.

Keywords: forced migration; Ukraine; Germany; demographic development; human potential, socio-demographic profile.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Інтенсивні міжтериторіальні міграційні потоки формуються між країнами/регіонами, які пов'язані географічною близькістю, історичною та ментальною спорідненістю, тісними економічними зв'язками. Німеччина, за результатами довоєнних досліджень МОМ, серед потенційних українських мігрантів займала друге місце (після Польщі) в списку найбільш бажаних країн для працевлаштування за кордоном. Таким чином, упродовж 1992-2021 рр. в даній країні проходив процес формування української діаспори, яка станом на початок 2022 року становила близько 155 тис. громадян України.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України та поруч із ракетним терором великих міст спровокувало формування найбільш масштабного за кількісним значенням міграційного потоку утікачів від війни до Німеччини. Насамперед вимушені мігранти, обираючи країну в'їзду здійснювали переїзд до держав, де проживають родичі, знайомі чи друзі, які могли б полегшити процес адаптації до них умов проживання. Разом із тим Німеччина забезпечила один з найвищих стандартів соціального забезпечення серед країн Євросоюзу, так як допомога й соціальна підтримка біженців із України, надається не згідно з Законом про соціальну допомогу пошукувачам притулку, а відповідно до положень Кодексу соціального забезпечення. Відтак біженці з України, які в'їхали на територію Німеччини після 24 лютого 2022 року забезпечені таким же рівнем соціального захисту як і безпосередньо місцеве населення Німеччини, а статус вимушеного емігранта з України прирівнюється до статусу безробітного у Німеччині.

¹ Стаття підготовлена у межах виконання НДР «Вимушена міграція населення: закономірності та наслідки для розвитку людського потенціалу України» (номер державної реєстрації 0123U102963).

Оскільки станом на початок 2024 року Німеччина займає перше місце за кількістю прийнятих утікачів від війни з України, формування соціально-демографічного профілю вимушених мігрантів на базі даних Німецького статистичного офісу дозволить якомога точніше детермінувати рівень поточних втрат людського потенціалу в Україні та забезпечити аналітичне підґрунтя для формування рекомендацій стосовно нівелювання негативних наслідків демографічних втрат, в тому числі пошуку шляхів стимулювання потоку реверсної міграції в Україну у після воєнному періоді.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Україно-німецькі міграційні зв'язки були предметом досліджень цілої низки вчених, серед яких чільне місце займають праці львівської школи міграціології У. Садової, О. Мульскої, Т. Степури, О. Левицької та інших [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Незважаючи на практичну значимість результатів та напрацювань науковців, міграційні процеси довоєнного періоду виникали у результаті нарощення соціально-економічних розривів у розвитку між обома державами. Відтак до 2022 року більшість учасників міграційної системи «Україна - Німеччина» були трудовими та освітніми мігрантами, що накладало свій відбиток на соціально-демографічний профіль переселенців. Водночас інтенсифікація процесів вимушеної міграції в умовах погіршення безпекової ситуації в Україні при відсутності достовірних даних щодо статевовікових параметрів утікачів від війни актуалізувало потребу формування нових підходів моніторингу втрат людського потенціалу, в тому числі через аналіз даних ключових країн-реципієнтів вимушених мігрантів з України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є формування соціально-демографічного портрету (профілю) вимушеної міграції з України у Німеччині.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У кількісному вимірі упродовж 2022 – I півріччя 2023 рр. за програмою тимчасового захисту у ФРН зареєструвалось близько 1 млн. вимушених мігрантів, більшість з них і надалі залишаються проживати у цій країні. Загалом у Німеччині на початок 2023 року офіційно зареєстровано 1,164 млн. українців [7], з яких 86,6 % припадає на мігрантів 2022 року (рис. 1). У структурному зрізі українці становлять 8,7 % від усього іноземного населення та вийшли на друге місце за чисельністю іноземців в Німеччині після громадян Туреччини.

Рис. 1. Українські мігранти в Німеччині: структурно-динамічний підхід, 2000-2022 рр.

Необхідною умовою моніторингу українсько-німецького вектору міграційної активності населення є побудова територіально-географічного зрізу міграційних процесів. Адже інтенсивні територіальні переміщення спричинюють зміну не лише статевовікового розподілу населення, але й поселенської структури країни, створюючи, таким чином, центри притягання і виштовхування людських ресурсів. Такі центри формують архітектуру міграційних систем, у тому числі України-Німеччини.

Варто зазначити, що довоєнна міграція населення України до Німеччини мала здебільшого економічну природу, тому основним фактором притягування людських ресурсів до даної країни традиційно виступали полярні значення показників оплати праці та рівня життя в цілому.

У територіальному зрізі станом на 1 січня 2022 року найбільша кількість українців проживала в південних і східних землях Німеччини, а саме у столиці Німеччини, м. Берліні – 367 українців на 100 тис. населення, Мекленбурзі-Передній Померанії, Саксонії та Баварії – 273, 229 і 228, містах-державах Гамбурзі та Бремені – 228 та 216 українців на 100 тис. населення відповідно. На цих територіях мешкало близько половини громадян України. Найменш привабливими для переселенців з України виступали землі Тюрингії та Шлезвіг-Гольштайн – лише 108 та 121 особи на 100 тис. населення.

Нерівномірна густина щільності проживання українців в розрізі федеральних земель Німеччини була тісно пов'язана з дією, як історичних чинників і мережевих зв'язків між мігрантами, які формувались на протязі останніх десятиліть, так і з поточною ситуацією на ринку праці в різних частинах Німеччини. Відповідно зниження рівня безробіття та зростання потреби в кадрах в окремих федеральних землях Німеччини, були одним з основних факторів притягування людських ресурсів. Значну присутність українців у Мекленбурзі Передній-Померанії можна пояснити впливом історичного фактору, так як ця територія у повоєнний час економічними та господарськими зв'язками була тісно пов'язана з Радянським Союзом.

Натомість хвиля вимушеної міграції має свої специфічні ознаки в екістико-територіальному розселенні, які у великій мірі сформувались під впливом міграційної політики Німеччини щодо біженців з України. На першому етапі вимушених переміщень до Німеччини лівова частка мігрантів традиційно прибували у великі міста, що створювало труднощі у швидкому їх розселенні та підвищувало навантаження на інфраструктуру німецьких мегаполісів. Більшість утікачів від війни, обираючи можливе місце в'їзду до Німеччини, враховували факт наявності друзів, знайомих чи родичів, які могли б на перших порах допомогти із поселенням та бюрократичними процедурами у процесі реєстрації документів необхідних для оформлення статусу тимчасового переселенця та отримання державної соціальної допомоги.

Оскільки вимушені мігранти з України характеризувалися низьким рівнем економічної активності та соціальної захищеності, у Німеччині було прийнято рішення здійснювати перерозподіл біженців з України, як між окремими федеральними землями, так і в структурі населених пунктів з орієнтацією міграційного вектору насамперед на сільську місцевість та невеликі провінційні містечка. Відповідно, якщо місцями осідання довоєнних мігрантів у Німеччині були зазвичай економічні зони з високим дефіцитом робочої сили (особливо робітничих професій) та низьким рівнем безробіття, то розподіл вимушених мігрантів є більш рівномірним у територіальному зрізі. Так, із 1 млн громадян України, які отримали посвідку на тимчасове проживання у Німеччині до міст, де зареєстровано понад 10 тис. утікачів від війни увійшли лише Берлін, Гамбург, Мюнхен, Ганновер, Кельн, Саарлуї, Дюссельдорф та Лейпциг. Незважаючи на те, що кількість українців, які офіційно проживають у Німеччині зросла у 7,5 разів із 155 тис. до 1164 тис. осіб за період 2021-2022 рр., рівень присутності громадян України, для прикладу, у місті-державі Берлін збільшився лише у 4,6 рази (64,2 тис. осіб на кінець 2022 року проти 13,8 тис. осіб у 2021 році), аналогічні тенденції зберігаються й по інших великих містах.

Разом з тим у кількісному вимірі найбільша чисельність утікачів від війни в Німеччині у 2022 році була зареєстрована у таких федеральних землях як Північна Рейн-Вестфалія (213,8 тис. осіб), Баварія (149,5 тис. осіб), Баден-Вюртемберг (131,1 тис. осіб) та Нижня Саксонія (106,4 тис. осіб). Водночас найвища густина проживання вимушено переміщених громадян України у розрахунку на 100 тис. місцевого населення зафіксована у містах-державах Гамбург, Бремен та Берлін – 151, 149 та 135 осіб на 100 тис. населення відповідно, а також у федеральній землі Мекленбург-Передня Померанія – 140 осіб на 100 тис. населення.

З одного боку, політика рівномірного розселення утікачів від війни з України дозволила Федеральному уряду мінімізувати розвиток соціально-економічних дисбалансів у великих містах східних та південних федеральних земель Німеччини, створити передумови для прийняття більш значної кількості біженців з України й інших держав Євросоюзу та оптимізувати процес розподілу витрат на їх соціальний захист та соціальне забезпечення у різних її частинах.

З іншого боку, концентрація значної кількості утікачів від війни у селах погіршила якість процесів соціалізації переселенців з України у приймаючий соціум. Зокрема, попри розвиненість транспортної інфраструктури Німеччини, велика частина сільських населених пунктів позбавлена будь-яких видів громадського транспорту. Разом із тим школи, дитячі садочки, медичні заклади, продуктові магазини та інші життєвонеобхідні інфраструктурні об'єкти концентруються здебільшого в містах, що в умовах відсутності власного авто ускладнює доїзд вимушених мігрантів до ближніх міст, утруднює доступ до закладів охорони здоров'я, освітніх установ, в тому числі обмежує можливості регулярно відвідувати мовні та інтеграційні курси, здійснювати закупівлю продуктів харчування та у підсумку унеможлиблює їх швидке працевлаштування на місцевому ринку праці. Таким чином, переселенці, які проживають у сільській місцевості потребують не лише соціально-економічної підтримки з боку органів державної влади, але й допомоги місцевого населення у вирішенні більшості побутових справ. Незважаючи на, у більшій мірі, позитивне та співчутливе ставлення німецького суспільства до

мігрантів з України, це підвищує ризики зростання соціально-психологічної втоми у громадян Німеччини від вимушених переселенців у разі затягування воєнних дій.

Очевидно, що втрати людських ресурсів неминучі, проте рівень реальних демографічних втрат залежатиме від того, наскільки вимушені мігранти зможуть адаптуватися до умов життя та працевлаштуватися на нових територіях проживання. Таким чином, на нашу думку, високий рівень реєміграційних настроїв серед біженців сільської місцевості проживання зберігатимуться упродовж більш тривалого часу, в той час як у міських демонструватиме тенденцію до зниження при умові продовження воєнних дій в Україні.

Зрештою послідовна ліберальна політика щодо інтеграції та соціально-економічної адаптації вимушених мігрантів з України пов'язана також із внутрішніми демографічними проблемами в Німеччині. Зважаючи на ментально-культурну спорідненість населення обох країн порівняно із мігрантами з Азії та Африки федеральний уряд ще у 2019 році створив передумови для нарощення трудової та освітньої міграції населення з України через забезпечення можливості протягом шести місяців шукати місце праці в системі професійно-технічної освіти при умові наявності фінансових ресурсів для проживання, заохочення для працевлаштування представників робітничих професій та осіб з середньою освітою, скасування процедури перевірки, чи на вакантну посаду претендує громадянин Німеччини або іншої країни ЄС [8].

У даній країні міграція, починаючи з початку XXI ст. виступає чинником стимулювання й поживлення процесів відтворення населення, зокрема фактором оптимізації демовідтворювальної структури, зменшення виявів негативних наслідків демографічної кризи на ринку праці та у підсумку відіграє ключову роль у забезпеченні високих стандартів соціально-економічного розвитку країни. Зважаючи, що середній вік постійного населення Німеччини становить 45 років, іноземців – 37 років, а вік вимушених іммігрантів з України у 2022 році – 32 роки (табл. 1), вливання навіть частини людських ресурсів з України, у випадку їх адаптації та працевлаштування, можуть мати серйозний позитивний вплив на демографічне відтворення Німеччини у частині збереження кількісного потенціалу населення, омолодження вікової структури, а також стимулювання зростання людського потенціалу та, з іншого боку, може критично вплинути на перебіг демовідтворювальних та соціально-економічних процесів в Україні.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз демографічних характеристик вимушених та довоєнних мігрантів з України у Німеччині, 2021-2022 рр.

Показники	вимушені мігранти			довоєнні мігранти		
	чоловіки	жінки	разом	чоловіки	жінки	разом
<i>Чисельність та структура</i>						
Кількість мігрантів, тис. осіб	368,1	641,1	1009,3	58,7	96,6	155,3
Середній вік, років	27,3	34,9	32,1	41,0	43,2	42,4
Коефіцієнт гендерного співвідношення, на 1 тис. жінок	574			608		
Частка осіб у віці до 35 років, %	65,2	49	54,7	41,8	35,3	37,8
Частка осіб у віці до 18 років, %	46,7	25,9	33,3	13,3	7,8	9,9
Частка осіб у віці понад 65 років, %	7,1	9,6	8,7	15,8	15,4	15,6
<i>Сімейний стан</i>						
Частка неодружених, %	67,7	52,7	58,4	41,2	26,4	31,6
Рівень шлюбності, на 1 тис. мігрантів	253	259	257	499	575	549
Рівень розлучуваності, на 1 тис. мігрантів	22	74	55	2	1	2

Моніторинг даних щодо статевікового розподілу вимушеної міграції з України до Німеччини станом на 1 січня 2023 року наочно підтверджує тезу наявності ризиків нарощення втрат людських ресурсів та потенціалу України. У кількісному зрізі до Німеччини переїхало понад 550 тис. громадян України у віці до 35 років, з них 314,3 тис. припадає на жінок та 239,9 тис. – на чоловіків (рис. 2). У статевому зрізі особливо висока міграційна активність спостерігається серед жінок у вікових групах 0-18 та 30-50 років, що доводить факт – більшість вимушених переселенців з України – це жінки з дітьми. Попри порівняно незначну чисельність чоловіків залучених до міграційних переміщень, у Німеччині отримали статус тимчасового переселенця близько 155 тис. чоловіків у віці 18-60 років.

Порівняльний аналіз вікових параметрів довоєнних мігрантів та вимушених переселенців з України в Німеччині дозволив виявити факт значного омолодження вікової структури громадян України за період 2021-2022 рр. через зниження середнього віку мігрантів на 10 років із 42,4 у 2022 році проти 32,2 – у 2021 році. При цьому частка осіб у віці старшому за працездатний та 35-64 рр у досліджуваному періоді знизилась на 6,9 в.п. та 9,8 в.п. відповідно, у той час як дітей – зросла на 19,8 в.п.

Не менш визначальну роль у процесі оцінювання втрат людського потенціалу та напрацьованні реєміграційних механізмів орієнтованих на повернення та реінтеграцію вимушених мігрантів в Україні у поствоєнному періоді, відіграє інформація щодо сімейного стану утікачів від війни. Адже міцні шлюбно-

сімейні відносини у подружжі слід розглядати, як дієвий інструмент повернення жінок та дітей до України у випадку стабілізації ситуації, так і засіб подальшого нарощення еміграційного вектору переміщень чоловіків з України спрямованого до поточних місць вимушеного проживання їх сімей та родин при нарощенні соціально-економічних розривів між Україною та Німеччиною.

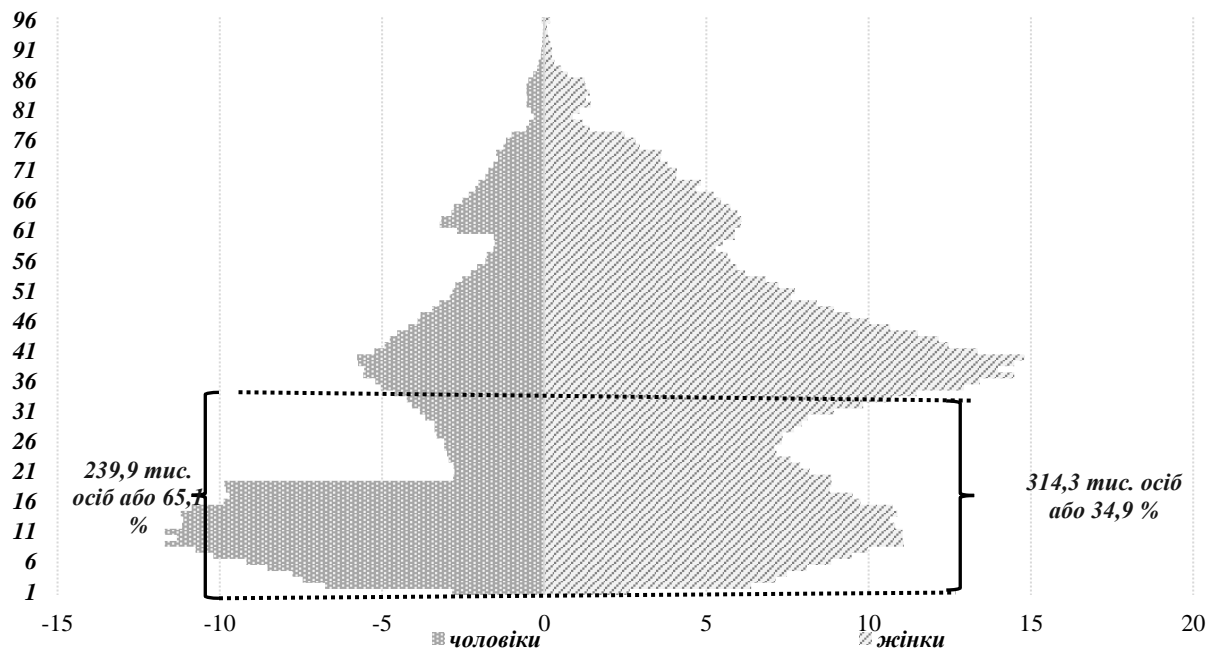

Рис. 2. Статевовікова структура вимушеної міграції з України до Німеччини, станом на 1 січня 2023 року, тис. осіб

Понад половина жінок та дві третини чоловіків з України, які отримали статус тимчасового захисту в Німеччині за сімейним станом неодружені. Рівень розлучуваності серед вимушених мігрантів порівняно невисокий, проте серед жінок значення даного показника майже у три рази вище ніж серед чоловіків. Очевидно, що ризики демографічних втрат зростають у міру зниження рівня шлюбності та зростання випадків розлучень серед мігрантів, так як відсутність усталених сімейних відносин, послаблює соціальні зв'язки із територіями походження вимушених мігрантів. Оцінювання даних щодо сімейного стану довоєнних та вимушених мігрантів дозволило виявити тривожну тенденцію зниження рівня шлюбності із 549 до 257 осіб на 1 тис. громадян України та зростання кількості розлучень за період 2021-2022 рр. з 2 до 55 випадків на 1 тис. українських мігрантів. Таким чином, у процесі довоєнної міграції залучались у більшій мірі одружені трудові мігранти працездатного віку, тоді як сукупність вимушених переселенців у сімейному плані характеризується низьким рівнем урегульованості сімейних відносин, що в цілому підвищує ризики втрат людського потенціалу для України.

У інтелектуально-кадровому зрізі за даними соціологічних опитувань Інституту досліджень ринку праці та професійної підготовки 68 % українських біженців працездатного віку в Німеччині мають вищу освіту (тоді як в Україні близько 50 %) ще 16 % – професійну кваліфікацію [9], що наочно засвідчує високий рівень кваліфікації вимушених мігрантів з України. Додатково результати даного обстеження підтвердили тезу швидкої соціально-економічної адаптації мігрантів з України до умов проживання в Німеччині в тому числі їх працевлаштування, так як станом на весну 2023 року 18 % утікачів від війни у працездатному віці уже знайшли роботу на місцевому ринку праці, в той час як частка зайнятих серед тимчасових переселенців, які більше року проживають в Німеччині становила 28 %. Разом із тим середньомісячний рівень заробітку мігрантів з України у майже на третину менший, ніж у місцевого населення.

Очевидно, що інтеграція жінок, особливо з малими дітьми відбувається значно повільніше, ніж чоловіків. Водночас три чверті вимушених мігрантів з України за даними Німецького інституту економічних досліджень [10] відвідують мовні та інтеграційні курси або уже їх завершили, а частка осіб, які не володіють німецькою мовою упродовж 2022-2023 рр. скоротилася вдвічі – зі 41 до 18 %. У результаті українські мігранти з тимчасовим захистом в Німеччині характеризуються доволі низьким рівнем готовності повернутися в Україну у поствоєнному періоді (лише 31 %), так як 29 % планують залишатися тут назавжди, 15 % – ще на декілька років.

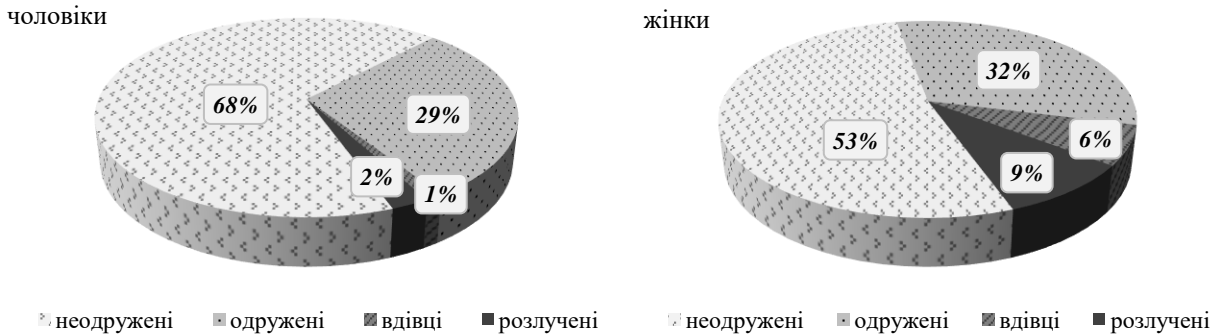

Рис. 3. Сімейний стан вимушених мігрантів з України у Німеччині станом на 1 січня 2023 року, %

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, активізація процесів інтеграції українських переселенців працездатного віку в Німеччині через їх працевлаштування з метою максимізації особистої економічної вигоди знижує ймовірність їх повернення у після воєнному періоді. Наявність значних розривів у соціально-економічному розвитку обох країн та затягування військових дій ймовірно підвищуватимуть рівень «морально-психологічної зневіри» та сприятимуть звиканню вимушених переселенців до нового способу життя. Це неминуче загострить проблеми демографічного відтворення. Відтак, органам державної влади доцільно проводити заходи орієнтовані на створення умов для відновлення соціально-демографічної стійкості країни через стимулювання природного відтворення, інтеграцію та асиміляцію внутрішньо переміщених осіб, рееміграцію зовнішніх вимушених мігрантів та лібералізацію міграційного законодавства відповідно до потреб економіки у людських ресурсах і регіональних ринків праці у робочій силі.

Література

- Sadova U., Stepura T., Baranyak I. Ukraine in the territorial migration systems: current structural-qualimetric aspects of the formation and development. *European Journal of Transformation Studies*. 2020. Vol. 8, no. 1. P. 60–78.
- Бараняк І. Є. Україно-німецька територіальна міграційна система: сучасний стан та тенденції розвитку. *Регіональна економіка*. 2016. № 4 (82). С. 66-74.
- Бараняк І. Є. Формування Україно-Німецької територіальної міграційної системи: економічні наслідки та ефекти. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С. 132–136.
- Мульська О. П., Бараняк І. Є. Прогностична модель формування україно-німецької міграційної системи. *Економіка і прогнозування*. 2019. Вип. 2. С. 120–137. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2019.02.120>
- Voiko V., Mulska O., Baranyak I., Levytska O. Ukrainian migration aspirations towards Germany: Analysis and development scenarios. *Comparative Economic Research*. 2021. 24(1). P. 65-84. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=946127>
- Mulska O., Baranyak I. Demographic and Socioeconomic Effects of Strengthening External Migration Activity of the Population in Ukraine. *Modern Economics*. 2020. No. 21. P. 149-154. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-23](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-23)
- Statistik über Schutzsuchende URL: <https://www.genesis.destatis.de/genesis/online?operation=statistic&levelindex=0&levelid=1693467159005&code=12531#abreadcrumb>
- Уряд Німеччини змінює міграційну політику. Наш вибір. 6 лютого 2019 р. URL: <https://naszwybir.pl/uryad-nimechchynu-zminuyue-migratsijnu-polityku/>
- Дослідження: Майже половина українців у ФРН надкваліфіковані. URL: <https://www.dw.com/uk/doslidzenna-majze-polovina-bizenciv-z-ukraini-u-frn-nadkvalifikovani-dla-roboti-aku-vikonuut/a-66432518>
- Як живеться у Німеччині біженцям з України – дослідження. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-zivetsa-u-nimeccini-bizencam-z-ukraini-doslidzenna/a-66237029>

References

- Sadova, U., Stepura, T., Baranyak, I. (2020). Ukraine in the territorial migration systems: current structural-qualimetric aspects of the formation and development. *European Journal of Transformation Studies*, vol. 8, no. 1. P. 60–78.
- Baranyak, I. (2016). Ukraine-Germany territorial migration system: current state and development trends. *Regional economy*, vol. 4, pp. 66-74.
- Baranyak, I. (2019). The Formation of Ukraine-German Territorial Migration System: Economic Consequences and Effects, *Economy and state*, vol. 3, pp. 132-136.

-
4. Mulska, O., Baranyak, I. (2019). A prediction model of the formation of Ukrainian-German migration system. *Economy and forecasting*, vol. 2, pp. 120-137. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2019.02.120>
 5. Boiko, V., Mulska, O., Baranyak, I., Levytska, O. (2021). Ukrainian migration aspirations towards Germany: Analysis and development scenarios. *Comparative Economic Research*, vol. 24(1), pp. 65-84. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=946127>
 6. Mulska, O., Baranyak, I. (2020). Demographic and Socioeconomic Effects of Strengthening External Migration Activity of the Population in Ukraine. *Modern Economics*, 21(2020), 149-154. [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-23](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-23).
 7. Statistik über Schutzsuchende URL: <https://www.genesis.destatis.de/genesis/online?operation=statistic&levelindex=0&levelid=1693467159005&code=12531#abreadcrumb>
 8. Urząd Niemiechchyny zminiuie mihratsiinu polityku. Nash vybir. 6 liutoho 2019 r. URL: <https://naszwybir.pl/uryad-nimechchyny-zminyuye-migratsijnu-polityku/>
 9. Doslidzhennia: Maizhe polovyna ukrainsiv u FRN nadkvalifikovani. URL: <https://www.dw.com/uk/doslidzenna-majze-polovina-bizenciv-z-ukraini-u-frn-nadkvalifikovani-dla-roboti-aku-vikonuut/a-66432518>
 10. Yak zhyvetsia u Nimechchyni bizhentsiam z Ukrainy – doslidzhennia. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-zivetsa-u-nimeccini-bizencam-z-ukraini-doslidzenna/a-66237029>